

Open Access

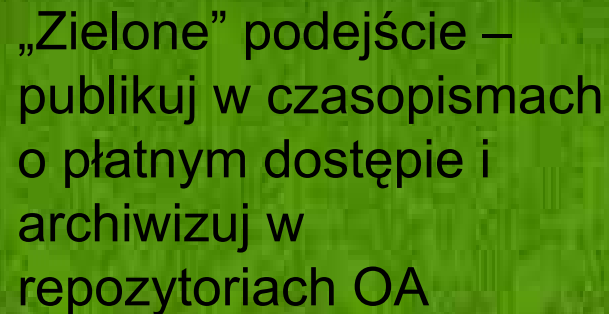
nowy model komunikacji naukowej

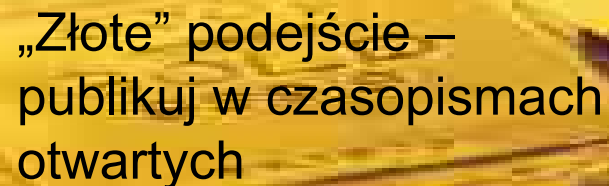
Bożena Bednarek-Michalska
UMK Toruń
Lidia Derfert-Wolf
UTP Bydgoszcz

Dwie strategie OA

- Autoarchiwizacja, ang. *self-archiving*
 - repozytoria/archiwa
 - niekiedy biblioteki cyfrowe
- Publikowanie w czasopismach OA

„Zielone” podejście – publikuj w czasopismach o płatnym dostępie i archiwizuj w repozytoriach OA

„Złote” podejście – publikuj w czasopismach otwartych

Cz. II Open Access

- otwarte archiwa i repozytoria
- otwarte czasopisma

Definicja repozytorium OA

- **Repozytorium otwarte (open archive) – archiwum elektroniczne naukowe (instytucjonalne, dziedzinowe), w którym gromadzi się obiekty zwykle urodzone w formie cyfrowej (born digital). Dostęp do niego jest bezpłatny i nieograniczony przez komputery i sieci. Repozytorium jest elektronicznym systemem przechowywania informacji (CMS) często opartym o samoarchiwizację.**
- ***Definicja DELOS:* organizacja, która jest wirtualna i w sposób kompleksowy gromadzi, zarządza i zabezpiecza długoterminowo cyfrowy zasób. Oferuje użytkownikom bogate i jakościowo sprawdzone kolekcje razem z funkcjonalnościami systemu oraz skodyfikowana polityką udostępniania.**

Repozytoria - standardy

Repozytoria powinny klasyfikować jasno zasoby i analizować treść obiektów (słowa kluczowe, streszczenia).

Muszą mieć poprawne metadane opisowe i techniczne, interoperacyjność (DC, OAI-PMH).

Powinny mieć mechanizmy analizy cytowań.

Szczególnie ważne jest zaznaczanie, które materiały są recenzowane.

Repozytoria muszą posiadać politykę gromadzenia, udostępniania i archiwizowania obiektów.

Repozytoria powinny zachęcać autorów do archiwizowania obiektów, by się rozwijać, być widocznymi w sieci, przekazywać treści.

Cechy otwartych repozytoriów

- Otwarty dostęp (open access) do:
 - metadanych (w celu ich przeszukiwania)
 - tekstów (przy zachowaniu wszelkich praw autorskich)
 - oprogramowania
- Autoarchiwizacja obiektów - materiały elektroniczne (pełne teksty + metadane) deponowane są przez autorów do profesjonalnie zarządzanych serwisów;
- Polityka:
 - kto może deponować?
 - jakie dokumenty?
 - w jakim formacie?
 - na jakich prawach? <http://eprints.soton.ac.uk/repositorypolicy.html>
- Dedykowane oprogramowanie i architektura repozytoriów (baza danych): zarządzanie metadanymi i treścią dokumentów - łatwy dostęp, specyficzne wyświetlanie danych (bieżące u góry, cytowania), wymiana informacji, zabezpieczenie dokumentów;
- Oferta usługowa: deponowanie, wyszukiwanie, pobieranie dokumentów, tagowanie, rss, pobieranie metadanych, robienie bibliografii i inne;
- Stabilizacja i wiarygodność

Open Access – autoarchiwizacja

deponowanie (autoarchiwizacja) publikacji w otwartych **repozytoriach/archiwach** - gwarancja długotrwałego archiwizowania i wyszukiwania, udział w międzynarodowej wymianie myśli, współtworzenie zasobów świata, promocja nauki;

- zamieszczanie publikacji (zazwyczaj e-printów) na własnych stronach WWW – brak gwarancji długotrwałego archiwizowania i wyszukiwania, rozproszenie wiedzy, brak standardów;
- zamieszczanie publikacji (zazwyczaj e-printów) na stronach instytutów/wydziałów – brak gwarancji długotrwałego archiwizowania i wyszukiwania, niepotrzebnie marnowany czas na prowadzenie stron, promocja tylko lokalna;

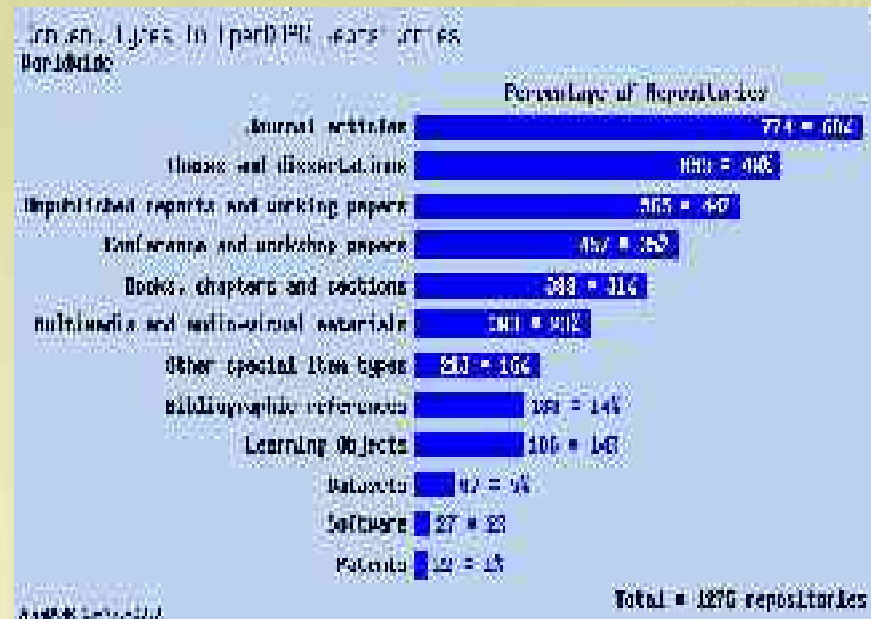

DEFINICJA

Samoarchiwizacja (self-archiving) – samodzielne przesyłanie swojej pracy do repozytorium, współtworzenie metadanych, zgoda prawnoprawna autorska.

Zawartość otwartych repozytoriów

- dawniej tylko preprinty - pełne teksty elektroniczne artykułów przed publikacją
- obecnie:
 - e-prints = preprinty + postprinty (pełne teksty elektroniczne artykułów po recenzji i publikacji)
 - inne opracowania naukowe i edukacyjne, w tym materiały nie przeznaczone do oficjalnego obiegu
 - referaty z konferencji
 - sprawozdania i raporty techniczne
 - prace doktorskie
 - prezentacje
 - pliki graficzne, audio
 - materiały szkoleniowe
 - bazy danych
 - itp.

Prawa autorskie

- prawa do preprintów należą zawsze do autora, to jest jak rękopis
- politykę zamieszczania prac w repozytoriach kształtują ich właściciele
- polityka wydawców w sprawie zakresu praw autora do zamieszczania pre- i postprintów w repozytoriach baza SHERPA/ROMEo

SHERPA/ROMEo Colours

- **zielony** – autor może archiwizować pre- i post-prints
- **niebieski** - autor może archiwizować post-prints
- **żółty** - autor może archiwizować pre-prints
- **biały** – archiwizacja niedozwolona

	Green (142 = 31%)
	Blue (100 = 22%)
	Yellow (57 = 13%)
	White (152 = 34%)

66% wydawców z listy ROMEA zezwala na różnych warunkach na zamieszczanie artykułów w sieci

Repozytoria - oprogramowanie

- możliwość autoarchiwizacji i opisanie dokumentu przy pomocy metadanych
- zarządzanie różnymi typami dokumentów
- możliwość przeglądania i przeszukiwania zasobów (również pełnych tekstów)
- zarządzanie/administracja kolekcją
- możliwość długotrwałego przechowywania dokumentów (każdy ma swój unikalny identyfikator) – METADANE TECHNICZNE
- możliwość rozpowszechniania danych w internecie – Protokół OAI-PMH
- *interoperability* - wymiana danych pomiędzy różnymi aplikacjami (różne platformy, różne języki)
- stosowanie standardów (DC, OAI-PMH)
- dostępność statystyk
- przykładowe programy typu open-source: **DSpace**, **EPrints**, **Fedora**

Podział repozytoriów/archiwów

Ze względu na instytucję sprawczą:

- instytucjonalne - publikowany i niepublikowany dorobek naukowy jednej instytucji;
- regionalne – gdzie jest kilku partnerów z danego regionu i wszyscy razem kształtują zasoby

Ze względu na zawartość treści:

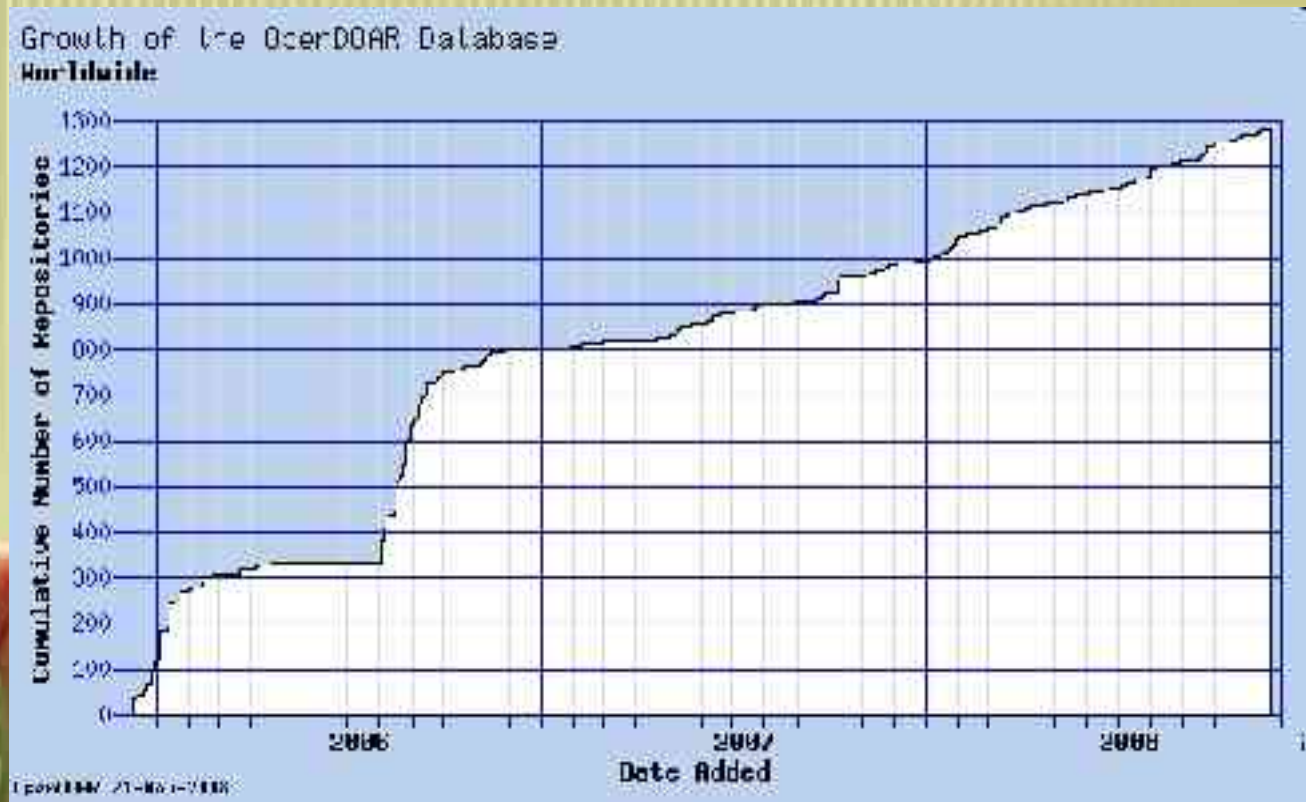
- dziedzinowe - dokumenty z jednej/kilku dziedzin wiedzy, bez względu na miejsce ich opracowania (44% ogółu repozytoriów);
- multitematyczne – dokumenty z różnych dziedzin wiedzy (56 %)

Obecnie jest ok. 1300 repozytoriów na świecie!

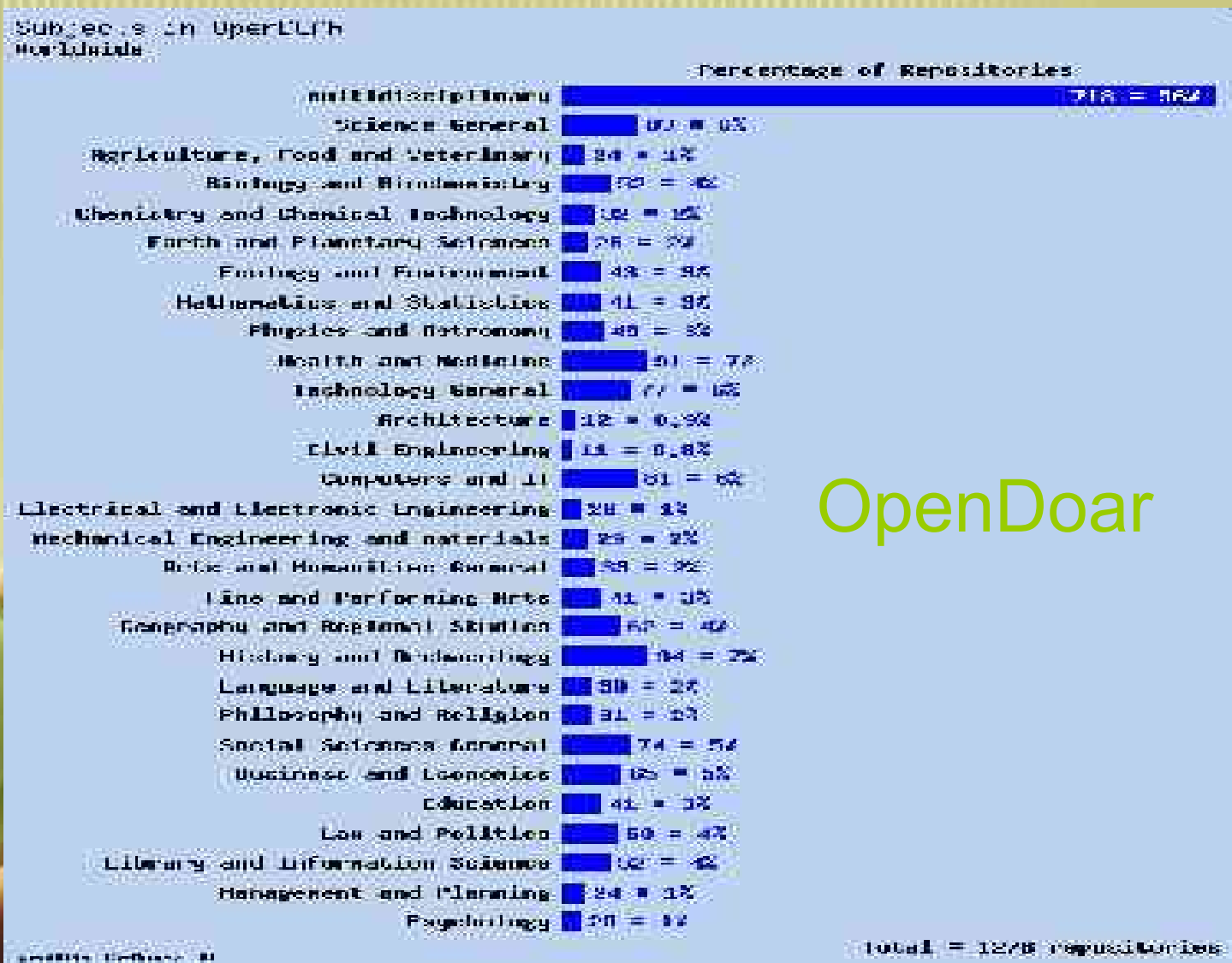
- ale nie wszystkie spełniają wymogi OA -niektóre stosują różnorodne restrykcje związane głównie z Copyright ©

Repozytoria - statystyki

Repozytoria - statystyki

OpenDoar

Repozytoria - statystyki

Open Access Repository Types
Worldwide

- Institutional (1025 = 80%)
- Disciplinary (168 = 13%)
- Aggregating (59 = 5%)
- Governmental (28 = 2%)

OpenDOAR 13-May-2005

Total = 1278 repositories

Repozytoria dziedzinowe - przykłady

- **arXiv** <http://arxiv.org/> - archiwum zarządzane przez Cornell University, gromadzące artykuły z fizyki, matematyki, informatyki, biologii molekularnej
- **CogPrints** <http://cogprints.org/> - nauki medyczne, lingwistyka, filozofia, teoria poznania, informatyka
- **RePec** <http://repec.org/> - ekonomia
- **CERN Document Server** <http://cds.cern.ch/> - fizyka i nauki pokrewne
- **E-LIS** <http://eprints.rclis.org/> - bibliotekoznawstwo i informacja naukowa

Repozytoria instytucjonalne - przykłady

Dokumenty wytworzone w danej instytucji

- DSpace at MIT <http://dspace.mit.edu/index.jsp>
- University of Queensland eSpace <http://espace.library.uq.edu.au/>
- Dublin City University (DCU) Institutional Repository <http://eprints.dcu.ie/>
- TUBdok - Hochschulschriftenserver der Technischen Universität Hamburg-Harburg <http://doku.b.tu-harburg.de/>
- University Digital Archive of the University of Groningen <http://ir.ub.rug.nl/>
- HKU Scholars Hub – University of Hong Kong <http://hub.hku.hk/>

AURA - Aberdeen University Research Archive <http://auraserv.abdn.ac.uk:9080/aura/>

Jak dotrzeć do repozytoriów, publikacji?

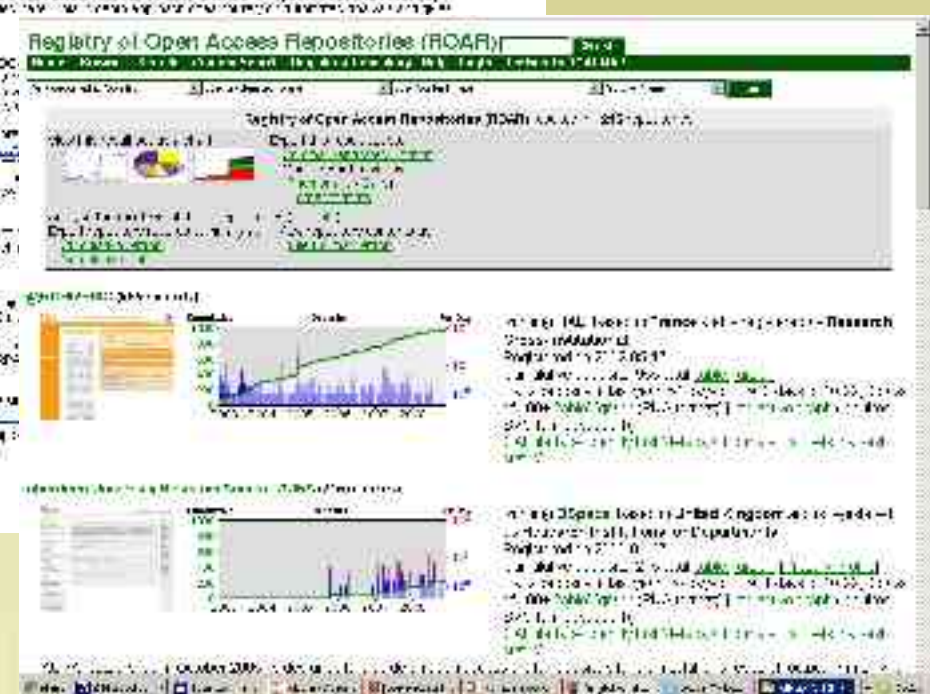

- Listy archiwów i repozytoriów
- Multiwyszukiwarki zasobów z archiwów i repozytoriów – dla ukrytego internetu
- Standardowe wyszukiwarki (Google, Yahoo)

Listy archiwów i repozytoriów

OpenDOAR <http://www.opendoar.org/index.html>

Registry of Open Access Repositories (ROAR) <http://roar.eprints.org/>

The image displays two screenshots of open access repository directories. The top screenshot shows the OpenDOAR website, which is a directory of open access repositories. The bottom screenshot shows the Registry of Open Access Repositories (ROAR) website, which also lists repositories and includes two line graphs showing trends over time. The background of the slide features a hand holding a small globe of the Earth, symbolizing global access and open knowledge.

Multiwyszukiwarki

- specjalistyczne wyszukiwarki przeszukują **jednocześnie** zasoby (metadane + pełen tekst) wszystkich albo wybranych repozytoriów (np. jednego kraju, jednej dziedziny, tworzonych w tym samym oprogramowaniu)
- warunek – repozytorium związane z OAI i stosuje protokół OAI-PMH i te same metadane
- przykłady:
 - BASE – <http://www.base-search.net/>
 - OAIster <http://www.oaister.org/>
 - eIFL Net - <http://eifl.cq2.org/>
 - Google Scholar <http://scholar.google.com/>

Many repositories can also be searched as full-text through standard general search services such as Google, Yahoo and MSN Search. The Elsevier service Scirus searches both closed and open access databases for scientific information.

Spis metawyszukiwarek:

<http://www.openarchives.org/service/listproviders.html>

Definicja czasopisma OA

Czasopismo otwarte – czasopismo naukowe dostępne dla czytelników bez opłat i innych barier dostępu w Internecie.

Hybryda - część tekstów udostępnia za darmo, część za opłatą. Zależy od modelu ich finansowania.

Czasopisma AO - cechy

- bezpłatne udostępnianie w Internecie
 - bez pobierania opłat, ani od czytelników, ani od instytucji, z pośrednictwa których korzystają czytelnicy
 - każdy może z tych czasopism skorzystać (w celach niekomercyjnych): czytać, drukować, skopiować, przesłać innym
- artykuły są zazwyczaj recenzowane – odpowiednia jakość i wzrost cytowań
- autor zwykle zachowuje swoje prawa autorskie, a dodatkowo są one zabezpieczone przez określone wymagania w stosunku do odbiorcy

Czasopism OA - modele finansowania

- finansowane przez wydawców, w tym towarzystwa naukowe
- finansowane ze środków publicznych
- finansowanie/dotacje z uczelni albo towarzystwa naukowego
- autorzy płacą za publikację (ze środków własnych, środków instytucji, grantów itp.)
- reklamy
- inne lub kombinacje w/w

Czasopism OA – modele dostępu

- pełen model OA
- opóźniony OA
- krótkoterminowy OA
- OA dla wybranych treści
- częściowy OA
- zdublowany OA
- hybrydowy OA
- wspomagający OA
- zminimalizowany OA

Czasopisma OA – wykazy, przykłady

- DOAJ Directory of Open Access Journals
<http://www.doaj.org/>
- E-journals.org <http://www.e-journals.org/>
- The Elektronische Zeitschriftenbibliothek EZB
(Electronic Journals Library) <http://rzblx1.uni-regensburg.de/>
- LIVRE <http://livre.cnen.gov.br/>
- FindArticles <http://findarticles.com/>
- HighWire Press <http://highwire.stanford.edu/>
- Public Library of Science <http://www.plos.org>
- BioMed Central <http://www.biomedcentral.com/>
- Copernicus Online Open Access Journals
<http://www.copernicus.org/>

Biuletyn
EBIB

nr 6/2008(97)
sierpień/wrzesień

nature publishing group

ISSN: 1707-7107

Wydawca:
Stowarzyszenie Bibliotekarzy
Polskich, SNT

Redaktor naczelny:
Bożena Bekaszek-Michalska

Redaktor prowadzący:
Paweł Czerniakowski

Kierownik:
Jadwiga Włodarska-Wojas
Teresa Tokarska
Sylvia Kowalska-Szymańska

Redakcja i administracja:
Teresa Tokarska
Hanna Ujmańska

redakcja@ebib.com

Alternatywnie o Open Access

Editorial wstępny

Nature Publishing Group i wolny dostęp do zasobów elektronicznych (Open Access) – artykuł sponsorowany

Artykuły

- Richard Poynder
Open Access – pożegnanie recenzowania?
- Marek Schotwic
Open Access – zagrożenia i szanse dla bibliotekarzy
- Marek Schotwic
Zalety i wady Open Access – mity i rzeczywistość
- Herold von Elmendorff
Krytyczne uwagi o Open Access
- Richard Poynder
Open Access – dyskusja o kosztach

Badania, teorie, wizje

- Ewa Piotrowska
Biblioteki uniwersyteckie w krajach arabskich Zatoeki Perskiej
- Barbara Janiczak, Małgorzata Duda-Kowalska
Katalog przedmiotowy Biblioteki Głównej AGH i jego przydatność w ocenie użytkowników

Sprawozdania

- Beata Polęga, Katarzyna Olecka
Europa – portal europejskiego dziedzictwa kulturowego

Komunikaty

Uwagi Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich skierowane do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Pliotaż Komisji Europejskiej dla Open Access

Open Access – gdzie szukać informacji?

Serwis EBIB o open Access <http://www.ebib.info/content/category/8/102/79/>

BOA: Blog o Open Access (ICM UW)
<http://boa.icm.edu.pl/>

Open Access Project, strony Petera Subera z
Earlham College <http://www.earlham.edu/~peters/>

The Open Access Directory (OAD) http://oad.simmons.edu/oadwiki/Main_Page

SPARC <http://www.arl.org/sparc/soa/index>

Open Access Webliography
Adrian K. Ho and Charles W. Bailey, Jr. <http://www.escholarlypub.com/cwb/oaw.htm>

Open Access jest to inicjatywa, którą każdy musi promować, by zapewnić sobie dostęp do wiedzy i profesjonalnej INFORMACJI!

Dziękujemy za uwagę!

**Bożena Bednarek-Michalska
Lidia Derfert-Wolf**